

Realita ve hře – hra v realitě? Simulace jako praktická forma právního vzdělávání v oblasti mezinárodního humanitárního práva

M. FAIX,* V. HONUSKOVÁ**

Praktické formy vzdělávání se staly nedílnou součástí kurikula všech právnických fakult. Začlenění těchto forem vzdělávání ale není jednoduchým úkolem, zvláště v některých oblastech práva. Před otázkou, jak přiblížit studentům reálné použití mezinárodního humanitárního práva a propojit tak teorii s praxí, stál i dr. Martin Faix z Právníké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Odpověď na tuto otázku vzešla z diskusí s pplk. Otakarem Foltýnem (GŠ Armády ČR), který se na výuce také podílí: ve spolupráci s armádou připravit simulaci ozbrojeného konfliktu.

V říjnu 2017 se tak uskutečnil již druhý ročník simulace s názvem Camp PEIRA, která je svými parametry v mnoha směrech ojedinělá nejen v České republice, ale i ve středoevropském prostoru. Organizační tým připravil třídní scénář simulace, která byla zakončena vyhodnocením a přednáškami.¹ Účastníky byli studenti vysokoškolských institucí,² příslušníci Armády České republiky³ a zástupci relevantních aktérů⁴. V rámci letošního, druhého ročníku organizátoři propojili problematiku mezinárodního humanitárního práva s dalšími, souvisejícími oblastmi [poskytování zdravotní péče v ozbrojeném konfliktu jakožto jeden z aspektů, na které v současnosti Mezinárodní výbor Červeného kříže (MVČK) klade důraz, a mezinárodní právo migrační a uprchlické], což umožnilo rozehrát řadu scénářů.

Základním námětem pro scénář simulace byla situace uprchlíků a vnitřně přesídlených osob přicházejících na vojenskou základnu na území státu, v němž probíhá vnitrostátní ozbrojený konflikt. Uvedený stát byl sice

fiktivní, ale jeho právní řád odpovídal právní úpravě platné v České republice. Tomu odpovídalo i právo, které účastníci měli a mohli aplikovat. Také události, které zapříčinily vnitřní ozbrojený konflikt, byly smyšlené: energetická krize, etnické nepokoje v sousední zemi a vznik domobrany, která ovládá část státu. I když se jednalo o fikci, součástí scénáře byly situace, s nimiž se zejména čeští vojáci působící na zahraničních misích mohou setkat. Civilním účastníkům, tj. studentům, pak scénář přibližoval některé typické situace a realitu současných ozbrojených konfliktů.

První praktickou zkušeností byl příchod velkého množství zraněných. Zde byli přítomni vojenští zdravotníci, kteří průběžně hodnotili způsob, jakým se se situací vypořádali aktéři-vojáci, studenti zde vystupovali v roli zraněných. Tato část byla bezprostředně po skončení vyhodnocena. I ze zpětných vazeb vyplývá, že byla zajímavá nejen pro vojáky, kteří takovým způsobem zjistili silné a slabé stránky svého jednání v podobné situaci, ale také pro studenty, kteří si uvědomili řadu nutných kroků v případě poskytování první pomoci a specifika jejího poskytování složkami, které pro tento účel primárně nejsou určeny. Některé jiné zdravotnické dílčí scénáře se pak odehrávaly i během další části cvičení.

Motiv hlavní části představovala situace civilních osob snažících se dostat se pod ochranu armády na vojenskou základnu. Simulace byla vedena dvěma hlavními metodami: režírovanými scénáři a improvizací v roli, tedy s využitím LARP (live action role-playing). Režírované scénáře byly více využity pro dosažení výukových cílů pro skupiny účastníků

* Právníká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. E-mail: martin.faix@upol.cz.

** Právníká fakulta Univerzity Karlovy, Praha. E-mail: honuskova@prf.cuni.cz.

¹ Organizační tým byl složen ze zástupců právnických fakult Univerzity Palackého v Olomouci a pražské Univerzity Karlovy a dále různých útvarů AČR.

² Čtyř fakult Univerzity Palackého, Právníké fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Univerzity obrany.

³ Příslušníci právní služby AČR (pozemní síly), speciálních sil, zdravotnických jednotek, pozemního vojska a dalších útvarů.

⁴ Český červený kříž, Mezinárodní výbor Červeného kříže a Kanceláře Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky v Praze.

z Armády České republiky. Kupříkladu k procvičení konkrétních situací bylo možné v jakékoli vhodné chvíli využít některé z předem připravených situací „na papíře“, tj. vysílačkou informovat o vzniklých situacích, které se řešily pouze touto dálkovou formou.

Improvizaci v roli vnesla do simulace vyučující uprchlického práva z Právnické fakulty UK dr. Věra Honusková. Její studenti měli již několik dní před začátkem simulace určené role s konkrétními cíli: hráli kupříkladu těhotnou uprchlici, pracovníky Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) či vnitřně přesídlené osoby hledající bezpečí v hranicích svého státu. Každý z nich měl k dispozici jednu stránku informací o své roli a o zdrojích, kde může dohledat právní základ svého jednání. Kromě základního dokumentu pro uprchlické právo, Úmluvy o právním postavení uprchlíků, tak někteří z nich načítali Statut Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, jiné evropské směrnice harmonizující přístup členských států Evropské unie v otázkách azylu, další pak Řídící principy pro vnitřní přesídlování. Bylo nutné dbát na to, aby studenti neměli příliš mnoho nových informací, které by si nedokázali pamatovat, a následně tedy ani aplikovat. Počítat s tím, že mohou vycházet z dokumentů, nešlo: pravděpodobnost, že jim při vstupu do základny budou odebrány věci, byla vysoká. Připravenost či nepřipravenost aktérů byla zčásti ošetřena tím, že byli pro uprchlickou část přednostně vybíráni ti, kdo o tématu měli již nějaké povědomí z výuky, ale nebylo možné na to spoléhat. Nicméně právě díky tomu, že řada ze studentů již určité znalosti uprchlického práva měla, se násobil přínos pro ostatní zúčastněné skrze opravdovost jimi hraných postav.

Režirovaný přístup byl zvolen i pro procvičení konkrétních aspektů mezinárodního humanitárního práva. To probíhalo například zařazením některých studentů právnických fakult do týmu právních poradců velitele tábora. Ten byl konfrontován s různými situacemi, které často vyžadovaly okamžité rozhodnutí, k němuž ale bylo nutné nejen dodržovat příslušné rozhodovací postupy, ale především učinit rozhodnutí v souladu s aplikovatelnými právními normami. Úkolem vojenských právníků, se kterými studenti v týmu spolupracovali, bylo zejména nalezení a interpretace relevantních norem mezinárodního humanitárního práva a následně formulace právního stanoviska jako podkladu pro rozhodnutí velitele tábora.

Výukovou hodnotu mělo zapojení zahraničních aktérů. Přínosná byla návštěva delegace MVČK, která provedla návštěvu tábora podle standardních postupů MVČK a v souladu s tím, co umožňuje mezinárodní právo. K věrohodnosti návštěvy přispěl fakt, že delegace byla složena ze zástupce Českého červeného kříže a zkušeného delegáta MVČK v Ženevě, který se krátce před účastí na cvičení vrátil z mise na východní Ukrajině (Donbas).

V rámci teoretických reflexí, které pro všechny zúčastněné proběhly jak po skončení simulace, tak i v následujících dnech, se podařilo zážitky zpracovat do teoretické formy a pochopit tak vyzkoušené právní aspekty do hloubky. Simulace sama proběhla v pátek a v sobotu, nedělní dopoledne bylo věnováno zpětné vazbě pro všechny skupiny zúčastněných najednou. Ti, kdo zpětnou vazbu poskytovali, stáli před složitým úkolem zprostředkovat různorodému publiku své podněty a vztáhnout je k právnímu základu. Kromě akademiků zde byli přítomni i další z řad spoluorganizátorů cvičení, často ti, kdo se sami podobných situací zúčastnili v reálném světě.

Z výukového hlediska (pro studenty) se osvědčila spolupráce se skutečnými aktéry. Kromě toho, že studenti získali zkušenosti s otázkami souvisejícími s využitím relevantních mezinárodněprávních pravidel, pochopili také složitost i komplexnost právního rámce aplikovatelného na vnitrostátní ozbrojený konflikt. Současně vnímali náročnost služby v armádě, viděli v přímé akci i zástupce mezinárodních organizací či zdravotnické aspekty. Proběhnuvší simulace ukázala, že se sice jedná o netradiční výukovou metodu, která ale může jako doplňková dobře posloužit pro mnohé obory, kde si studenti potřebují v realitě představit to, co se zdá jako vzdálená teorie. Nutným předpokladem je důkladná metodologická i organizační příprava, ale také důraz na řízení průběhu cvičení. Jak se ukazuje, zastoupení a kombinace civilní a vojenské složky zvyšuje nároky právě v tomto ohledu. Z výukového hlediska se jako zásadní jeví rovněž otázka vhodnosti a možnosti kombinace jednotlivých výukových metod tak, aby byly dosahovány vytyčené výukové cíle. Zde byl podobný přístup možný, byť je do budoucna otázkou, zda nebude režirovaný scénář spíše doplňkovou metodou a nepřeváží hraní rolí.

S ohledem na prokázanou přínosnost simulace a zájem aktérů o ni se bude v říjnu roku 2018 konat již třetí ročník.